Η θεραπευτική των πνευματικών νοσημάτων – Εισαγωγή στην ασκητική παράδοση της Ορθοδόξου Εκκλησίας (Β' ΤΟΜΟΣ) (Jean Claude Larchet)

Categories : ΒΙΒΛΙΑ

Date : 14 Οκτωβρίου, 2009

Βιβλιοπαρουσίαση από τον Σεβ. Μητροπ. Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιερόθεο

Από την Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος εξεδόθη ένα δίτομο έργο του Jean Claude Larchet με τίτλο «Η θεραπευτική των πνευματικών νοσημάτων» και υπότιτλο «Εισαγωγή στην ασκητική παράδοση της Ορθοδόξου Εκκλησίας». Το δίτομο αυτό έργο παρουσιάσθηκε κατά επίσημο τρόπο στην Αρχαιοελληνική Εταιρεία στην Αθήνα την 7η Απριλίου 2009. Μεταξύ των παρουσιαστών είχα την τιμή να συμμετέχω και ευθύς αμέσως δημοσιεύω τα βασικά σημεία του κειμένου μου.

1. Η προσωπική μου συμμετοχή στην παρουσίαση

Όταν προσκλήθηκα να συμμετάσχω ως παρουσιαστής στην σημερινή εκδήλωση, σκέφθηκα για το ποιά ήταν τα κριτήρια με τα οποία μου έγινε η πρόταση. Υποψιάσθηκα ότι προσκλήθηκα διότι για πολλά χρόνια ασχολούμαι με την διδασκαλία της Εκκλησίας σχετικά με την θεραπεία του ανθρώπου.

Πράγματι, διαβάζοντας το βιβλίο του Jean Larchet αισθάνθηκα μία ικανοποίηση, διότι κατά κάποιον τρόπο επιβραβεύθηκαν και με αυτό το έργο οι κόποι μου και οι προσπάθειές μου στον τομέα αυτό, διότι εδώ και 25 χρόνια περίπου ασχολούμαι με το θέμα της ορθοδόξου θεραπείας. Ήδη το έτος 1986 εξεδόθη το βιβλίο μου με τίτλο «Ορθόδοξη Ψυχοθεραπεία» και υπότιτλο «Πατερική θεραπευτική αγωγή» και σήμερα αριθμεί εννέα εκδόσεις στην ελληνική γλώσσα, καθώς επίσης μεταφράσθηκε και σε πολλές γλώσσες, μεταξύ των οποίων και στην γαλλική γλώσσα.

Το βιβλίο αυτό δημιούργησε ευρύτατη συζήτηση στο ελληνικό κοινό, με αποτέλεσμα να εκδοθούν άλλα πέντε βιβλία με τους τίτλους «Θεραπευτική Αγωγή» (5 εκδόσεις), «Συζητήσεις για την Ορθόδοξη Ψυχοθεραπεία» (4 εκδόσεις), «Ψυχική ασθένεια και υγεία» (5 εκδόσεις), «Υπαρξιακή ψυχολογία και ορθόδοξη ψυχοθεραπεία» (3 εκδόσεις), εσχάτως δε «Η Ιατρική εν Πνεύματι επιστήμη» (2 εκδόσεις) και πολλά άλλα βιβλία και κείμενα που αναφέρονται στο σημαντικό αυτό θέμα.

Ενδιαφέρον προκλήθηκε από ξένους ειδικούς επιστήμονες. Πρέπει να σημειωθή ότι ο όρος «Ορθόδοξη Ψυχοθεραπεία», τον οποίο για πρώτη φορά χρησιμοποίησα, με το ορθόδοξο περιεχόμενό του, υιοθετήθηκε από την Αμερικανική Ψυχολογική Ένωση το έτος 2000, η οποία περιέλαβε στο βιβλίο «Εγχειρίδιο Ψυχοθεραπείας και Θρησκευτικής Ποικιλομορφίας» ένα κεφάλαιο σχετικά με την Ψυχοθεραπεία με Ανατολικούς Ορθοδόξους Χριστιανούς με σκοπό να βοηθήση τους επαγγελματίες ψυχικής υγείας στο έργο τους και να προσελκύση το ενδιαφέρον τους σε θρησκευτικά θέματα και παραδόσεις. Στο κεφάλαιο αυτό του βιβλίου της Αμερικανικής Ψυχολογικής Ένωσης περιλαμβάνονται βιβλιογραφικές αναφορές, μεταξύ των άλλων, και από το βιβλίο μου με τίτλο «Ορθόδοξη Ψυχοθεραπεία».

Πάντοτε με απασχολούσε το θέμα της ουσίας της Ορθοδόξου Θεολογίας και της εκκλησιαστικής ζωής, στην προσπάθειά μου να υπερβώ τον σχολαστικισμό και τον ηθικισμό, καθώς επίσης και την ψυχολογικοποίηση της εκκλησιαστικής ζωής. Η δυτική θεολογία είναι εμποτισμένη από τα στοιχεία αυτά που προανέφερα (σχολαστικισμός, ηθικισμός, ψυχολογικοποίηση) και δυστυχώς αυτά εν πολλοίς έχουν μεταφερθή και στον δικό μας εκκλησιαστικό χώρο και κατά συνέπειαν έχουν επηρεασθή, με διαφόρους βαθμούς, τόσο η θεολογική ακαδημαϊκή επιστήμη όσο και η εκκλησιαστική πρακτική ζωή.

Ο Άνσελμος Καντερβουρίας με την περί εξιλεώσεως της θείας δικαιοσύνης διδασκαλία του, σαφώς έχει επηρεασθή από το φεουδαλιστικό σύστημα που επικρατούσε την εποχή εκείνη στην Δύση και εξέφρασε την σχέση του Θεού με τον άνθρωπο, ως σχέση ενός Φεουδάρχη με τους δούλους υπηκόους του, που ζητά να επιβάλη την τάξη στην δημιουργία και ερμηνεύοντας την σωτηρία του ανθρώπου ως μια εξιλέωση της θείας δικαιοσύνης, ωσάν να έχη ανάγκη θεραπείας ο Θεός και όχι ο άνθρωπος.

Ο Θωμάς ο Ακινάτης, ένας σημαντικός σχολαστικός θεολόγος, στα έργα του λογικοποίησε την πίστη του ανθρώπου προς τον Θεό και παρουσίασε τον Θεό ως ένα αντικείμενο της λογικής επεξεργασίας. Επηρεάσθηκε σαφέστατα από τον Αυγουστίνο με την αρχή «πιστεύω ίνα κατανοήσω» και προσπάθησε να συνδέση τις απόψεις του Αυγουστίνου με την αριστοτελική φιλοσοφία.

Η προτεσταντική ηθική, επηρεάσθηκε σαφέστατα από τον ψυχολογισμό του Αυγουστίνου και ανέπτυξε έντονα τον ηθικισμό-ευσεβισμό που επηρέασε την Ευρώπη στην ανάπτυξη της ουμανιστικής ψυχολογίας.

Εδώ πρέπει να σημειωθή η διαφορά μεταξύ της διδασκαλίας του ιερού Αυγουστίνου, όπως φαίνεται στις Εξομολογήσεις του, και του αγίου Μαξίμου του Ομολογητού, όπως παρατηρείται στα έργα του, στα οποία γίνεται ανάλυση για τον νου, την ενέργεια των παθών, την σχέση μεταξύ ηδονής και οδύνης, και τα σχετικά με την πρακτική φιλοσοφία, την φυσική θεωρία και την μυστική θεολογία. Η διαφορά αυτή μεταξύ των δύο αυτών ανδρών στην πραγματικότητα δείχνει την διαφορά μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής παραδόσεως.

Όμως, η όλη βιβλικοπατερική παράδοση είναι σαφώς διαφορετική από τα ρεύματα τα οποία με συντομία αναφέρθησαν προ ολίγου, γιατί δεν εμπνέεται από την δικανική αντίληψη περί Θεού, αλλά από την θεραπευτική αντίληψη, σύμφωνα με την οποία η ενανθρώπηση του Χριστού είναι έργο της αγάπης του Θεού και η σωτηρία του ανθρώπου είναι αποτέλεσμα της συνέργειας Θεού και ανθρώπου μέσα από την θεραπευτική παράδοση που συναντάται διάχυτα μέσα στα μυστήρια, την λατρεία και τα κείμενα των αγίων Πατέρων.

Για να είμαστε δίκαιοι την όλη αυτήν ορθόδοξη προοπτική στην Ελλάδα την καλλιέργησε έντονα ο αείμνηστος π. Ιωάννης Ρωμανίδης όχι μόνον με το σημαντικό βιβλίο του «Το προπατορικό αμάρτημα», αλλά και με τα μετέπειτα κείμενά του, τα οποία σαφέστατα κάνουν λόγο για την ζωή της Εκκλησίας ως θεραπείας και την θεολογία της Εκκλησίας ως μιας θεραπευτικής μεθόδου για να φθάση ο άνθρωπος στην εμπειρία του Θεού.

Είχα μελετήσει τα έργα του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά και γενικά των Φιλοκαλικών Πατέρων της Εκκλησίας, όταν συνάντησα τον π. Ιωάννη Ρωμανίδη και τα έργα του, οπότε ενισχύθηκα στην πεποίθηση αυτή. Δεν πρέπει να αγνοήση κανείς και την θεολογική προσφορά του π. Γεωργίου Μεταλληνού στο θέμα αυτό, ο οποίος πάντοτε παρουσιάζει τον θεραπευτικό χαρακτήρα της ορθοδόξου θεολογίας. Το ίδιο έκαναν και άλλοι Καθηγητές των Θεολογικών μας Σχολών. Με την ευκαιρία αυτή θα πρέπει να επισημάνω την μεγάλη προσφορά του αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτου στο θέμα αυτό, ειδικά με το βιβλίο του «Συμβουλευτικόν Εγχειρίδιον» η «Περί φυλακής των πέντε αισθήσεων», το οποίο είναι η πεμπτουσία όλης της φιλοκαλικής

παραδόσεως.

2. Η αξία του έργου του Jean Larchet

Το δίτομο έργο του Jean Claude Larchet είναι σημαντικό, γιατί έχει τα γνωρίσματα ενός θεολογικού συστηματικού έργου. Ο ίδιος έχει μελετήσει επαρκώς την Αγία Γραφή, τα λειτουργικά και λατρευτικά κείμενα της Εκκλησίας, τις αποφάσεις των Τοπικών και Οικουμενικών Συνόδων, και τα έργα των Αγίων Πατέρων της Εκκλησίας, έχει συλλέξει όλα τα σχετικά χωρία που αναφέρονται στην ίαση, την θεραπεία, την υγεία κλπ. και τα έχει παρουσιάσει με έναν μεθοδικό τρόπο, χωρίς να θεωρηθή σχολαστικός.

Όλο το δίτομο έργο διαρθρώνεται σε έξι (6) ενότητες. Στην πρώτη εκτίθενται σημαντικά ανθρωπολογικά προλεγόμενα σχετικά με την υγεία των Πρωτοπλάστων προ της πτώσεως και την αρχή των νοσημάτων μεταπτωτικά, στην δεύτερη ενότητα γίνεται η νοσογραφία, η σημειολογία και η παθογένεση των πνευματικών νοσημάτων, στην τρίτη ενότητα παρατίθενται οι γενικές προϋποθέσεις της εκκλησιαστικής θεραπευτικής, στην τέταρτη καταγράφεται η θεραπευτική πράξη, στην πέμπτη ενότητα αναλύεται η θεραπευτική των παθών και η απόκτηση των αρετών και τέλος στην έκτη ενότητα γίνεται αναφορά στην αποκτηθείσα πνευματική υγεία.

Όταν ο αναγνώστης μελετήση τα κεφάλαια και των δύο αυτών βιβλίων, διαπιστώνει και την εργώδη προσπάθεια την οποία κατέβαλε ο συγγραφεύς του και την συστηματικότητα με την οποία εργάσθηκε.

Όπως ο ίδιος διαπιστώνει, σκοπός της μελέτης του είναι «να δείξει ότι η ορθόδοξη Ασκητική περιγράφει λεπτομερέστατα την νοσούσα κατάσταση του πεπτωκότος ανθρώπου» και οδηγεί «στην θεραπευτική και την ίαση, οι οποίες αποτελούν τους στόχους της άσκησης», καθώς επίσης και ότι θέλει να δείξη «με τον ίδιο συστηματικό και μεθοδικό τρόπο ότι η ορθόδοξη Ασκητική παρουσιάζει συγκεκριμένη θεραπευτική, γεγονός που κάνει την Ασκητική να εμφανίζεται ως αληθινή πνευματική ιατρική του όλου ανθρώπου» (Α Τόμος, σελ. 15-16).

Επίσης, ο ίδιος τονίζει ότι η ορθόδοξη ασκητική είναι «θεανθρώπινη θεραπευτική» και «έχει ως κανόνα και μέτρο της υγείας και της τελειότητος την τέλεια ανθρώπινη φύση, την οποία μας έδειξε στο Πρόσωπό Του ο σαρκωμένος Λόγος του Θεού, ο Ιησούς Χριστός». Και βεβαίως ότι «ο έσχατος στόχος της άσκησης είναι να επιτρέψη στον άνθρωπο την πλήρη μετοχή στην ζωή των θείων Προσώπων» και «το στοιχείο που της προσδίδει δύναμη, είναι ότι θεμελιώνεται πλήρως στην χάρη της σωτηρίας και της θέωσης». Φυσικά αυτό γίνεται μέσα στην Εκκλησία του Χριστού με την λήψη του Αγίου Πνεύματος (Β Τόμος, σελ. 586-587).

3. Σημαντικές διευκρινίσεις

Η μεγάλη αξία του έργου του Jean Larchet έγκειται σε πολλά, αλλά για την οικονομία του χρόνου θα ήθελα να καταθέσω δύο συγκεκριμένα σημεία, στα οποία θα φανή η σημαντικότητα του έργου.

Πρώτον. Όταν κάνουμε λόγο για θεραπευτική των πνευματικών νοσημάτων, ασφαλώς εννοούμε την μυστηριακή, αλλά και την ασκητική ζωή της Εκκλησίας, όπως φαίνεται στο δίτομο αυτό έργο του κ. Jean Larchet. Μυστήρια και άσκηση συνδέονται στενά μεταξύ τους, αφού μυστήρια χωρίς άσκηση δεν μπορεί να ενεργήσουν αποτελεσματικά και άσκηση χωρίς μυστήρια, ιδιαιτέρως την θεία Ευχαριστία, δεν ωφελούν τον άνθρωπο. Σημαντική προσφορά στο θέμα αυτό συναντούμε στην διδασκαλία του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά, ο οποίος αφ' ενός μεν αντιμετώπισε την διδασκαλία του Βαρλαάμ που δεχόταν τα μυστήρια χωρίς τον ησυχασμό, αφ' ετέρου δε αντιμετώπιζε την ανατολική παράδοση που δεχόταν μια άσκηση χωρίς μυστηριακή και κυρίως ευχαριστιακή ζωή.

Αυτή, όμως, η θεραπευτική των πνευματικών νοσημάτων που συνιστά την ασκητική παράδοση της Ορθοδόξου Εκκλησίας είναι η πεμπτουσία του ησυχασμού, ήτοι της νηπτικής διδασκαλίας της Εκκλησίας. Δηλαδή, όταν κάνουμε λόγο για θεραπεία, εννοούμε την όλη ησυχαστική νηπτική ζωή της Εκκλησίας.

Αυτό το συναντούμε στην διδασκαλία του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά, που ανέπτυξε και κατοχύρωσε θεολογικά τον ορθόδοξο ησυχασμό. Αυτό το βλέπουμε στην Φιλοκαλία των νηπτικών Πατέρων της Εκκλησίας («Φιλοκαλία των ιερών Νηπτικών συνερανισθείσα παρά των αγίων και θεοφόρων Πατέρων»), τίς οποίας ο υπότιτλος είναι πολύ χαρακτηριστικός: «εν η δια της κατά την πράξιν και θεωρίαν ηθικής φιλοσοφίας ο νους καθαίρεται, φωτίζεται και θεούται».

Όλο αυτό το ρεύμα του ησυχασμού και της νηπτικής ζωής αναπτύχθηκε τον 18ο αιώνα από τους λεγομένους Κολλυβάδες η Φιλοκαλικούς Πατέρες και με τα έργα τους πέρασε στην εποχή μας. Θεωρώ ότι ύστερα από μια σχολαστική επιρροή στην θεολογική σκέψη και εκκλησιαστική ζωή ήδη με έργα πολλών νεωτέρων, αλλά και με την παρουσία ζωντανών προτύπων, όπως είναι μεγάλοι Γέροντες και Στάρετς της εποχής μας, ο ησυχαστικός φιλοκαλικός τρόπος ζωής αρχίζει να θεωρήται ως σημαντικό κέντρο της εκκλησιαστικής ζωής.

Αυτό λέγεται από την άποψη ότι η νηπτική-ησυχαστική-φιλοκαλική παράδοση δείχνει το «πως» της ορθοδόξου θεολογίας και της εκκλησιαστικής ζωής. Δεν πρέπει να παραμένουμε μόνον στο «τι» αλλά και στο «πως». Και, βεβαίως, η φιλοκαλική ησυχαστική παράδοση που διαφέρει σαφέστατα από τον ορθολογισμό-στοχασμό και τον ηθικισμό-ευσεβισμό πρέπει να θεωρήται ως προϋπόθεση της σωστής κοινωνίας

του ανθρώπου με τον Θεό και τους συνανθρώπους του. Ο π. Ιωάννης Ρωμανίδης έλεγε ότι θεραπεία στην πραγματικότητα είναι το πως η ιδιοτελής αγάπη θα μετατραπή σε ανιδιοτελή αγάπη. Αυτό το «πως», όταν ερμηνεύεται θεολογικά και εκκλησιαστικά, αποτελεί ουσιαστικό γνώρισμα της Ορθοδόξου Εκκλησίας.

Δεύτερον. Όταν μιλούμε για θεραπεία των πνευματικών νοσημάτων, ασφαλώς αυτή η θεραπεία διαφοροποιείται από την θεραπεία την οποία επιδιώκουν τα διάφορα ουμανιστικά η θρησκευτικά συστήματα, που επικρατούν στην εποχή μας. Διότι διακρίνονται από μια διαφορετική ανθρωπολογία και κοινωνιολογία.

Όμως, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι υπάρχουν αλληλεπιδράσεις μεταξύ ψυχής και σώματος, μεταξύ πνευματικών, ψυχικών και σωματικών ασθενειών, μεταξύ ψυχικών και νευροβιολογικών διαταραχών και μεταξύ βιολογικών και σατανικών επιδράσεων. Μάλιστα, οι ίδιοι οι Χριστιανοί που είναι άρρωστοι κάνουν σύγχυση αυτών των πραγματικοτήτων, οπότε μια ψυχική διαταραχή, όπως την εννοεί η σύγχρονη επιστήμη, την αποδίδουν σε δαιμονικές ενέργειες, η ακόμη δαιμονικές ενέργειες ερμηνεύονται μέσα από όρους της συγχρόνου ψυχολογίας. Επίσης, υπάρχουν νευρικές και ψυχολογικές διαταραχές που ερμηνεύονται ως πνευματικές καταστάσεις η ψυχικές ασθένειες.

Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίον και αυτή η ίδια η ουμανιστική ψυχολογία πέρασε διάφορα στάδια, ήτοι αποδεσμεύθηκε από την φιλοσοφία, έγινε συμπεριφοριστική και γνωσιακή, έφθασε στην εξελικτική ψυχολογία και στην εποχή μας η ίδια κάνει μια επανάσταση και έτσι συνδέεται η εξελικτική ψυχολογία με τις νευροεπιστήμες.

Το πρόβλημα πάντως παραμένει, γιατί ο άνθρωπος ούτε πρέπει να θεωρηθή ως μια ψυχολογική οντότητα που εξετάζεται ανεξάρτητα από τα νευρολογικά προβλήματα και τις πνευματικές ασθένειες, ούτε ως μια ζωντανή μηχανή χωρίς ψυχή και Άγιον Πνεύμα, αλλά θα πρέπη να αντιμετωπισθή στην ολότητά του ως ένα ον που έχει ψυχή και σώμα, το οποίο έχει αναφορά τον Θεό και δια του Χριστού και της Εκκλησίας πρέπει να φθάση στην θέωση και τον αγιασμό και έτσι να αποκτήση και το Άγιον Πνεύμα.

Έτσι, ο Πνευματικός Πατέρας ως πνευματικός ιατρός θα βλέπη τα νοσήματα του ανθρώπου, θα έχη σκοπό να τον οδηγήση δια της Εκκλησίας στην θέωση και τον αγιασμό, αλλά θα διακρίνη και τις επιρροές, είτε τις δαιμονικές είτε τις νευροβιολογικές, και θα χειρίζεται το θέμα ανάλογα, παραπέμποντας στους ειδικούς που ασχολούνται με τα θέματα αυτά, δηλαδή είτε στους πεπειραμένους στα θεία για τις υψηλές πνευματικές καταστάσεις, είτε στους νευρολόγους και ψυχιάτρους, για

τις ανάλογες ασθένειες.

Τελικά, το δίτομο έργο του κ. Jean Claude Larchet «Η θεραπευτική των πνευματικών νοσημάτων» θα βοηθήση αποτελεσματικά να αντιμετωπισθή η χριστιανική ζωή μέσα από αυτό το πνεύμα, ότι ο Χριστός είναι ιατρός του ανθρώπου και η Εκκλησία είναι πνευματικό θεραπευτήριο, ώστε να αποφευχθή τόσο ο σχολαστικισμός–ορθολογισμός όσο και ο ηθικισμός-ψυχολογισμός, που αλλοιώνουν την βιβλιοκοπατερική παράδοση.

Προσωπικά θέλω να συγχαρώ γι' αυτό το έργο και τον συγγραφέα, που το συνέγραψε, και τον κ. Χρήστο Κούλα, που το μετέφρασε, και την Αποστολική Διακονία, που το εξέδωσε. Και εύχομαι εμείς οι Κληρικοί να γίνουμε πνευματικοί ιατροί που θα θεραπεύουμε τα πνευματικά νοσήματα των ανθρώπων εν Χριστώ Ιησού στην Εκκλησία, αφού υπάρχει τόσο μεγάλος πόνος, αλλά και οι λαϊκοί να αναζητούν τους αληθινούς πνευματικούς ιατρούς και όχι τους ψευδογιατρούς για να βρουν ψυχική ανάπαυση και να φθάσουν από το κατ' εικόνα στο καθ' ομοίωση, αυτό που από την Αγία Γραφή ονομάζεται τελείωση και δοξασμός και από τους αγίους Πατέρας της Εκκλησίας χαρακτηρίζεται θέωση.

Ευχαριστώ για την προσοχή σας.

(Πηγή: "Εκκλησιαστική Παρέμβαση")

Διαβάστε μερικά αποσπάσματα από τον Β' Τόμο πατώντας στους παρακάτω τίτλους:

Η άσκηση του σώματος ως επικουρική θεραπευτική (Jean Claude Larchet)

Η θεραπευτική της κενοδοξίας και της υπερηφανίας: Η ταπείνωση (Jean Claude Larchet)

Η θεραπευτική του φόβου: Ο φόβος του Θεού (Jean Claude Larchet)

Η θεραπευτική της οργής: Η πραότητα και η υπομονή (Jean Claude Larchet)

Η θεραπευτική της πορνείας: Η εγκράτεια και η σωφροσύνη. Α' Μέρος: Η μοναχική σωφροσύνη (Jean Claude Larchet)

Η θεραπευτική της πορνείας: Η εγκράτεια και η σωφροσύνη. Β' Μέρος: Η σωφροσύνη στο γάμο (Jean Claude Larchet)

Η θεραπευτική της γαστριμαργίας: Η εγκράτεια (Jean Claude Larchet)

Η θεραπευτική της ακηδίας

Διαβάστε μερικά αποσπάσματα από τον πρώτο τόμο πατώντας εδώ